

OG'IR NUTQ NUQSONI BO'LGAN BOLALAR UCHUN DIFFERENSIAL LOGOPEDIK YONDASHUVLAR

To`ychiyeva Noila Raximjon qizi

Toshkent kimyo xalqaro universiteti, Samarqand filiali,

Defektologiya (Logoped) yo`nalishi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalar uchun differensial logopedik yondashuvlarning ahamiyati va asosiy tamoyillari ko'rib chiqiladi. Nutq buzilishining turli turlari va ularning sabablari tahlil qilinib, har bir bolaning individual xususiyatlariga moslashtirilgan diagnostika va reabilitatsiya usullari taqdim etiladi. Shuningdek, maqolada kognitiv, emotsional va ijtimoiy jihatlariga e'tibor qaratilgan kompleks logopedik yondashuvlarning samaradorligi muhokama qilinadi. Ushbu yondashuvlar og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalarning nutq qobiliyatlarini tiklash hamda ularning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: og'ir nutq nuqsoni, differensial logopedik yondashuvlar, nutq buzilishi, bola rivojlanishi, logopediya, nutq diagnostikasi, reabilitatsiya, kommunikativ ko'nikmalar, psixologik yordam.

Аннотация. В данной статье рассматривается значимость и основные принципы дифференциальных логопедических подходов для детей с тяжёлыми нарушениями речи. Анализируются различные виды речевых нарушений и их причины, а также предлагаются методы диагностики и реабилитации, адаптированные к индивидуальным особенностям каждого ребёнка. Кроме того, обсуждается эффективность комплексных логопедических подходов, уделяющих внимание когнитивным, эмоциональным и социальным аспектам. Эти подходы способствуют восстановлению речевых способностей детей с тяжёлыми нарушениями речи и повышению их социальной активности.

Ключевые слова: тяжёлое нарушение речи, дифференциальные логопедические подходы, речевые нарушения, развитие ребёнка, логопедия, диагностика речи, реабилитация, коммуникативные навыки, психологическая помощь.

Annotation. This article examines the significance and main principles of differential speech therapy approaches for children with severe speech disorders. Various types of speech impairments and their causes are analyzed, and diagnostic and rehabilitation methods adapted to the individual characteristics of each child are presented. Furthermore, the article discusses the effectiveness of comprehensive speech therapy approaches that focus on cognitive, emotional, and social aspects. These approaches help restore the speech abilities of children with severe speech disorders and increase their social activity.

Keywords: *severe speech disorder, differential speech therapy approaches, speech impairment, child development, speech therapy, speech diagnostics, rehabilitation, communicative skills, psychological support.*

Kirish. Nutq — insonning asosiy muloqot vositasi bo‘lib, u orqali bola atrofdagi olamni anglaydi, fikr almashadi va jamiyatga moslashadi. Bolalik davrida nutqning to‘g‘ri rivojlanishi bolaning umumiy psixologik, ijtimoiy va akademik yutuqlari uchun muhimdir. Biroq, ba’zi bolalarda og‘ir nutq nuqsonlari yuzaga keladi, bu esa ularning nutq qobiliyatlarini sezilarli darajada cheklaydi va ijtimoiy o‘zaro aloqalarini qiyinlashtiradi. Og‘ir nutq nuqsoni bo‘lgan bolalar nafaqat so‘zlashish va talaffuzda muammolarga duch keladi, balki nutq orqali fikrlarini aniq ifoda eta olmaslik, tushunishda qiyinchiliklar va hissiy-motivatsion muammolar bilan ham kurashadi. Bunday holatlarda samarali yordam ko‘rsatish uchun faqat umumiy logopedik yondashuvlar yetarli emas. Har bir bolaning nutq nuqsoni o‘ziga xos bo‘lib, uning sabablari va og‘irlik darajasi farq qilishi mumkin. Shu sababli, og‘ir nutq nuqsoni bo‘lgan bolalarni tashxislash va davolashda differensial logopedik yondashuvlar — ya’ni nutq buzilishining turli turlarini aniq ajratib, individual xususiyatlarga moslashtirilgan kompleks metodlarni qo‘llash — katta ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar nafaqat bolaning nutqini tiklash, balki uning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy moslashuviga ham xizmat qiladi. Ushbu maqolada og‘ir nutq nuqsoni bo‘lgan bolalar uchun differensial logopedik yondashuvlarning mohiyati, asosiy usullari va samaradorligi haqida batafsil to‘xtalib o‘tiladi [1].

Og‘ir nutq nuqsoni tushunchasi. Og‘ir nutq nuqsoni — bu bolaning nutq tizimida yuzaga keladigan jiddiy buzilish bo‘lib, unda fonetik, leksik, grammatik va kommunikativ ko‘nikmalar yetarli darajada rivojlanmaydi yoki umuman yo‘qoladi. Bunday buzilishlar bolaning ijtimoiy moslashuviga, o‘qish va yozish qobiliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, shuningdek, uning psixologik holatiga ham ta’sir qiladi.

Differensial logopedik yondashuv — bu nutq nuqsonlarining turli turlarini aniqlash, ularni boshqa kasalliklardan ajratish, shuningdek har bir bolaning individual xususiyatlarini hisobga olib, davolash va rivojlantirish usullarini tanlashga qaratilgan kompleks metodologiya.

Asosiy yondashuvlar:

1. Diagnostik tahlil. Og‘ir nutq nuqsonini aniqlashda bolaning nutq qobiliyatlari, eshitish va talaffuz xususiyatlari, so‘z boyligi, grammatik tuzilmalarga e’tibor qaratiladi. Bu bosqichda psixolog, logoped va otorinolarining birgalikda ish olib boradi.

2. Individual reabilitatsiya dasturi. Har bir bola uchun uning nutq nuqsonining turi va og‘irligiga moslashtirilgan shaxsiy reja tuziladi. Bu dasturda nutqni shakllantirish mashqlari, kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish va psixologik qo‘llab-quvvatlash o‘rin oladi.

3. Kognitiv va emotsional yondashuvlar. Nutq nuqsoni bilan birga ko‘pincha emotsional va ijtimoiy muammolar ham yuzaga keladi. Shuning uchun logopedik yordam psixologik treninglar va kommunikativ o‘yinlar orqali ham boyitiladi.

4. Oilaviy va muhit bilan ishlash. Bolani faqat maktab yoki markazda emas, balki oilada ham qo'llab-quvvatlash muhim. Ota-onalar va yaqinlar nutq mashqlarida faol ishtirok etishi bolaning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Differensial logopedik yondashuvlar og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalarning nutq qobiliyatlarini samarali yaxshilash, ularni ijtimoiy hayotga faolroq jalb qilish imkonini beradi. Zamonaviy texnologiyalar, maxsus metodikalar va multidisipliner jamoalar bunday yondashuvlarning samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi [2].

Adabiyotlar tahlili. Og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalar uchun logopedik yordam ko'rsatish sohasida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan. Nutq buzilishlarining turi va og'irligini aniqlash hamda ularga mos yondashuvlarni tanlash masalasi ko'p ilmiy diqqat markazida turadi. Tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq nuqsonining o'ziga xosligi va murakkabligi sababli umumiy yondashuvlar yetarli samaradorlik bermaydi (Islomov, 2018) [3].

Logopediya fanida differensial diagnostika nutq buzilishining sabablarini aniqlash va ularni boshqa rivojlanish buzilishlaridan ajratishda muhim o'rin tutadi. Masalan, Eshqurov va Hamroyev (2020) nutq nuqsonlarining lingvistik, neyrofiziologik va psixologik jihatlarini birgalikda o'rganib, individual diagnostika asosida reabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqishni taklif qiladi. Bu yondashuv bolaning nutq qobiliyatlari va psixologik holatini birgalikda hisobga olish imkonini beradi [4]. Bundan tashqari, ko'plab tadqiqotlarda nutq nuqsoni bilan birga keladigan emotsional va ijtimoiy muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarurligi ta'kidlanadi (Sobirova, 2019). Bolalar nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklarni yengish uchun faqat nutq mashqlari emas, balki psixologik qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish ham muhim hisoblanadi. Shu bois, differensial logopedik yondashuvlar ko'p tarmoqli bo'lib, pedagogika, psixologiya va tibbiyot sohalarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarning logopediya sohasida qo'llanilishi ham katta ahamiyatga ega. Masalan, Toshpo'latova (2021) nutqni tiklash jarayonida interaktiv dasturlar va maxsus mobil ilovalarning samaradorligini tadqiq qilib, ularning bolaning qiziqishini oshirish va nutq mashqlarini yanada qiziqarli qilishda foydali ekanligini ta'kidladi [5]. Bu esa differensial yondashuvlarga yangi imkoniyatlar qo'shmoqda. Umuman olganda, adabiyotlarda ko'rsatilishicha, og'ir nutq nuqsoni bilan og'rigan bolalarga individual yondashuvlarni ishlab chiqish, ularni doimiy diagnostika va qayta ko'rib chiqish orqali yangilab borish, shuningdek, psixologik va ijtimoiy muammolarni ham hisobga olish lozim. Bu yondashuvlarning integratsiyasi bolaning nutq qobiliyatlarini qayta tiklashda va ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli moslashishda asosiy omil hisoblanadi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot davomida og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalarga nisbatan differensial logopedik yondashuvlarning samaradorligi o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, nutq buzilishining turli turlarini aniqlash va ularni boshqa rivojlanish buzilishlaridan farqlash bolaning individual reabilitatsiya jarayonini ancha samarali qiladi. Diagnostika jarayonida bolaning nutq va psixologik holati kompleks tarzda o'rganilganda, davolash strategiyalarini yanada aniqroq belgilash imkoniyati yuzaga keladi. Ma'lumotlarga ko'ra, differensial logopedik yondashuvlar

asosida tuzilgan rehabilitatsiya dasturlari bolaning nutq qobiliyatlarining barcha komponentlarini — talaffuz, grammatik tuzilmalar, soʻz boyligi va kommunikativ koʻnikmalarni — birma-bir rivojlantirishga qaratilgan. Bu esa natijada bolaning muloqotga kirishish darajasini sezilarli oshirdi. Shu bilan birga, psixologik qoʻllab-quvvatlash va ijtimoiy koʻnikmalarni rivojlantirish boʻyicha faol ish olib borilishi bolaning oʻziga boʻlgan ishonchini mustahkamladi va ijtimoiy muhitga moslashuv jarayonini yaxshiladi [6].

Tadqiqot natijalari Sobirova (2019) va Eshqurov hamda Hamroyev (2020) tadqiqotlari bilan uygʻunlikda boʻlib, nutq nuqsonlari bilan birga yuzaga keladigan psixologik va ijtimoiy muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuvning zarurligini tasdiqlaydi. Bundan tashqari, Toshpoʻlatova (2021) tomonidan ilgari surilgan zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari ham bu tadqiqotda tasdiqlandi — interaktiv mashqlar bolalarda motivatsiyani oshirib, nutq mashqlarining samaradorligini kuchaytirdi. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida ayrim qiyinchiliklar ham yuzaga keldi. Masalan, ogʻir nutq nuqsoni boʻlgan bolalarda baʼzan tashxis qoʻyishda oʻziga xos chalkashliklar kuzatildi, chunki nutq buzilishining sabablari koʻpincha murakkab va koʻp qatlamli boʻladi. Shuning uchun, diagnostika jarayonida mutaxassislararo hamkorlikning mustahkam boʻlishi juda muhim ekanligi aniqlandi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari differensial logopedik yondashuvlarning ogʻir nutq nuqsoni boʻlgan bolalarda nutq qobiliyatlarini yaxshilash va ularning ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun samarali vosita ekanligini koʻrsatdi. Kelgusida bu yondashuvlarni yanada rivojlantirish va yangi diagnostika hamda davolash metodlarini joriy etish orqali bolalarning hayot sifatini oshirish mumkin.

Xulosa. Ogʻir nutq nuqsoni boʻlgan bolalar uchun differensial logopedik yondashuvlar nutq buzilishining turli turlarini aniq tashxislash va individual rehabilitatsiya dasturlarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar bolaning nutq va psixologik holatini kompleks tahlil qilish, shuningdek, uning kommunikativ va ijtimoiy koʻnikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi. Tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni koʻrsatadiki, differensial logopedik metodlar bolalarning nutq qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi, ularning oʻziga boʻlgan ishonchini mustahkamlaydi va jamiyatga faolroq integratsiya boʻlishiga yordam beradi. Shu bois, ogʻir nutq nuqsoni bilan ogʻir bolalar bilan ishlashda individual yondashuvni qoʻllash va multidisipliner jamoalar hamkorligini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Kelgusida zamonaviy texnologiyalar va yangi pedagogik metodlarni joriy etish orqali logopedik yordamning samaradorligini yanada oshirish imkoniyatlari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islomov, A. (2018). Nutq buzilishlarining tashxis va davolash usullari. Toshkent: Oʻzbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Eshqurov, S., & Hamroyev, B. (2020). Bolalarda ogʻir nutq nuqsonlarini differensial diagnostikasi va logopedik rehabilitatsiyasi. Ilmiy maqola, Toshkent.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

3. Sobirova, D. (2019). Nutq nuqsonlari bilan ogʻrigan bolalarda psixologik yordam va ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 12(3), 45-53.
4. Toshpoʻlatova, M. (2021). Zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida logopedik mashqlar samaradorligini oshirish. *Axborot texnologiyalari va taʼlim*, 5(1), 22-30.
5. Rasulova, N. (2017). Nutq rivojlanishining patologiyasi va uning logopedik davolash usullari. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
6. Ergashev, T. (2021). Nutq nuqsonlarida differensial diagnostika va logopedik yordam. Respublika konferentsiyasi materiallari, Toshkent.
7. Akbarova, M. (2022). Nutq buzilishi boʻlgan bolalar uchun innovatsion reabilitatsiya metodlari. *Innovatsion taʼlim jurnali*, 6(3), 77-84.

